

2. SİMETRİK GRUPLAR

Sorular ve Çözümleri

1) Aşağıdaki permütasyonları ayrık devirlerin çarpımı olarak yazınız.

$$\text{i)} \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 \\ 2 & 1 & 5 & 4 & 6 & 7 & 3 \end{pmatrix}$$

$$\text{ii)} \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 \\ 3 & 1 & 2 & 5 & 7 & 4 & 6 \end{pmatrix}$$

Çözüm:

$$\text{i)} \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 \\ 2 & 1 & 5 & 4 & 6 & 7 & 3 \end{pmatrix} = (12)(3567)(4)$$

$$\text{ii)} \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 \\ 3 & 1 & 2 & 5 & 7 & 4 & 6 \end{pmatrix} = (132)(4576)$$

2) Aşağıdaki permütasyonları ayrık devirlerin çarpımı olarak yazınız.

$$\text{i)} (1234)(253)$$

$$\text{ii)} (123456)(3456)$$

Çözüm:

$$\text{i)} (1234)(253) = (1254)(3)$$

$$\text{ii)} (123456)(3456) = (1235)(46)$$

3) $\alpha = (137)(2578) \in S_{10}$ ise α^{-1} yi bulunuz.

Çözüm :

$b = (137)$ ve $c = (2578)$ olsun. Şu halde $a = bc$ ve böylece $a^{-1} = c^{-1}b^{-1}$ dir. Sonuç olarak $a^{-1} = (8752)(731)$ dir.

4) $\alpha = (1257)$ ve $\beta = (246) \in S_7$ ise $\alpha\beta\alpha^{-1}$ yi bulunuz.

Çözüm:

$$\alpha\beta\alpha^{-1} = \alpha(246)\alpha^{-1} = (\alpha(2)\alpha(4)\alpha(6)) = (546).$$

5) $\alpha = (1357)$ ve $\beta = (248)(136) \in S_8$ ise $\alpha\beta\alpha^{-1}$ yi bulunuz.

Çözüm:

$$\alpha\beta\alpha^{-1} = \alpha(248)(136)\alpha^{-1} = (\alpha(2)\alpha(4)\alpha(8))(\alpha(1)\alpha(3)\alpha(6)) = (248)(356).$$

6) $(1\ 2\ \dots\ n-1\ n)^{-1} = (n\ n-1\ \dots\ 2\ 1)$ olduğunu gösteriniz.

Çözüm: $\alpha = (1\ 2\ \dots\ n-1\ n), \beta = (n\ n-1\ \dots\ 2\ 1)$ olmak üzere $\alpha\beta = (1\ 2\ \dots\ n-1\ n)(n\ n-1\ \dots\ 2\ 1) = (1) = I$ ve $\beta\alpha = (n\ n-1\ \dots\ 2\ 1)(1\ 2\ \dots\ n-1\ n) = I$ sağlandığından $\alpha^{-1} = \beta$ dir.

7) a) $f = (1234), g = (12)(34)$ ise $f g f^{-1}$ yi belirleyiniz.

b) $f = (13), g = (132)(24)$ ise $f g f^{-1}$ yi belirleyiniz.

Çözüm: Önerme: $\sigma \in S_n$ için $\sigma(i_1, i_2, \dots, i_r)\sigma^{-1} = (\sigma(i_1)\ \sigma(i_2)\ \dots\ \sigma(i_r))$ dir.

Yukarıdaki önermeye göre;

$$\begin{aligned} \text{a. } f g f^{-1} &= f(1\ 2)(3\ 4)f^{-1} = (f(1\ 2)f^{-1})(f(3\ 4)f^{-1}) \\ &= (f(1)\ f(2))(f(3)\ f(4)) = (2\ 3)(4\ 1) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{b. } f g f^{-1} &= f(1\ 32)(2\ 4)f^{-1} = f(1\ 324)f^{-1} \\ &= (f(1)\ f(3)\ f(2)\ f(4)) = (3\ 1\ 2\ 4) \end{aligned}$$

8) Aşağıdaki permütasyonların mertebesini bulunuz.

$$\text{a) } \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 \\ 2 & 1 & 5 & 4 & 6 & 3 \end{pmatrix} \quad \text{b) } \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 \\ 2 & 1 & 3 & 4 & 6 & 5 \end{pmatrix}$$

Çözüm: a. Verilen permütasyonu ayrık devirlerin çarpımı olarak yazalım: $\begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 \\ 2 & 1 & 5 & 4 & 6 & 3 \end{pmatrix} = (1\ 2)(3\ 5\ 6)$ dir. Mertebesi $ekok(2,3) = 6$ dir.

b. Benzer şekilde, $\begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 \\ 2 & 1 & 3 & 4 & 6 & 5 \end{pmatrix} = (1\ 2)(5\ 6)$ ve mertebesi $ekok(2,2) = 2$ olarak bulunur.

9) Her transpozisyonun tersi kendisine eşit olduğunu gösteriniz.

Çözüm: Herhangi bir transpozisyon $(i_1\ i_2)$ için $(i_1\ i_2)(i_2\ i_1) = I$ ve $(i_2\ i_1)(i_1\ i_2) = I$ olduğundan $(i_1\ i_2)^{-1} = (i_1\ i_2)$ dir.

10) S_9 da kaç tane 4-lü devir vardır?

Çözüm. S_9 da 4-lü bir devir, $\{1,2, \dots, 9\}$ kümesinden 4 tane elemanın seçilmesi ile elde edilir. Sıralama olarak $(1234)=(2341)$ olduğundan, dairesel permütasyon geçerlidir. O halde 4 lü devir sayısı $\binom{9}{4}(4-1)!$ olarak bulunur.

11) $a = (12)(368)(4578) \in S_9$ un tek veya çift permütasyon olup olmadığına karar veriniz.

Çözüm. $a = (12)(38)(36)(48)(47)(45)$ olduğundan altı tane 2-li devirin çarpımıdır. Böylece a çift permütasyondur.

12) $\alpha, \beta \in S_n$ olsun. β çift permütasyon ise $\alpha\beta\alpha^{-1}$ de çift, β tek permütasyon ise $\alpha\beta\alpha^{-1}$ de tektir. İspatlayınız.

Çözüm. $\beta = (\beta_1, \dots, \beta_n)$ bir n -li devir olsun. $\alpha\beta\alpha^{-1} = (\alpha(\beta_1), \dots, \alpha(\beta_n))$ olduğundan $\alpha\beta\alpha^{-1}$ de bir n -li devirdir. Şu halde β çift permütasyon ise $\alpha\beta\alpha^{-1}$ de çift, β tek permütasyon ise $\alpha\beta\alpha^{-1}$ de tektir.

13) A_4 kümesinin elemanlarını yazınız. A_4 ün eleman sayısını belirleyiniz ve S_4 grubunun eleman sayısı ile arasındaki ilişkiyi inceleyiniz.

Çözüm. A_4 nin elemanları S_4 teki elemanlardan çift permütasyonlarının kümesidir.

$$A_4 = \{I, (123), (132), (124), (142), (134), (143), (234), (243), (12)(34), (13)(24), (14)(23)\}$$

Kümesinden görüldüğü gibi eleman sayısı 12 olup S_4 grubunun eleman sayısının yarısıdır.

14) S sonlu küme olmak üzere S den S ye bir fonksiyonun bire-bir olması için gerek yeter koşulun bu fonksiyonun örten olmasıdır. Gösteriniz. S sonsuz küme ise doğru mudur ?

Çözüm. S , n elemanlı sonlu bir küme olsun. $f: S \rightarrow S$ bir 1-1 bir fonksiyon olsun. O halde $f(S)$ görüntü kümesinin eleman sayısı da n dir. $f(S) \subseteq S$ olduğundan $f(S) = S$, yani f bir örten fonksiyondur.

Tersine, $f: S \rightarrow S$ bir örten bir fonksiyon olsun. Eğer $a, b \in S$ için $a \neq b$ iken $f(a) = f(b)$ olsaydı $|f(S)| \leq n - 1$ olur ve bu da f nin örtenliği ile çelişirdi. O halde her $a \neq b$ için $f(a) \neq f(b)$ yani f birebirdir.

S sonsuz küme ise bu gerektirme doğru değildir. Örneğin $f: \mathbb{Z} \rightarrow \mathbb{Z}$, $f(x) = 2x$ foksiyonu

$$1-1 \text{ ancak örten değildir. } g: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}, g(x) = \begin{cases} x^2, & x > 0 \\ 2x + 3, & x \leq 0 \end{cases}$$

foksiyonu örten ancak $g(1) = 1 = g(-1)$ olduğundan 1-1 değildir.

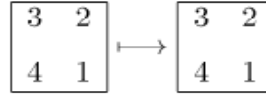
15) Bir dikdörtgenin köşe noktaları üzerinde tanımlı bütün dönme ve simetri fonksiyonlarının bileşke işlemine göre grup olduğunu gösteriniz.

Çözüm.

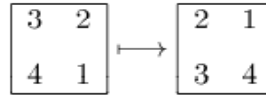

Bir dikdörtgenin köşelerini yandaki biçimde numaralayalım. Dikdörtgenin her bir simetrisi veya dönmesi D_4 grubunun bir permütasyonuna karşılık gelecektir. Bunu aşağıdaki gibi görebiliriz:

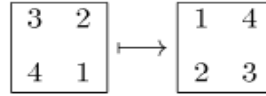
$d_0 : 0^\circ$ lik dönme (ilk konum)
 $d_0 = 1$

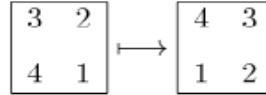
$d_1 : 90^\circ$ lik dönme (saat yönünün tersine)
 $d_1 = (1\ 2\ 3\ 4)$

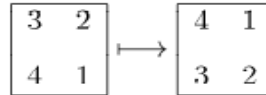
$d_2 : 180^\circ$ lik dönme
 $d_2 = (1\ 3)(2\ 4)$

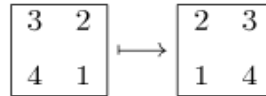
$d_3 : 270^\circ$ lik dönme
 $d_3 = (1\ 4\ 3\ 2)$

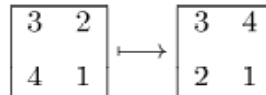
$t_1 : Yatay$ eksen etrafında 180° lik dönme
 $t_1 = (1\ 2)(3\ 4)$

$t_2 : Düşey$ eksen etrafında 180° lik dönme
 $t_2 = (1\ 4)(2\ 3)$

$k_1 : 1 - 3$ köşegeni etrafında 180° lik dönme
 $k_1 = (2\ 4)$

$k_2 : 2 - 4$ köşegeni etrafında 180° lik dönme
 $k_2 = (1\ 3)$

Görüldüğü gibi D_4 , 8 elemandan meydana gelir. İki eleman arasındaki işlem ise permütasyonlardaki bileşke işlemidir. Örneğin,

$$d_1 t_1 : \begin{array}{|c|c|} \hline 3 & 2 \\ \hline 4 & 1 \\ \hline \end{array} \xrightarrow{t_1} \begin{array}{|c|c|} \hline 4 & 1 \\ \hline 3 & 2 \\ \hline \end{array} \xrightarrow{d_1} \begin{array}{|c|c|} \hline 1 & 2 \\ \hline 4 & 3 \\ \hline \end{array} ; \quad d_1 t_1 = k_2,$$

$$t_1 d_1 : \begin{array}{|c|c|} \hline 3 & 2 \\ \hline 4 & 1 \\ \hline \end{array} \xrightarrow{d_1} \begin{array}{|c|c|} \hline 2 & 1 \\ \hline 3 & 4 \\ \hline \end{array} \xrightarrow{t_1} \begin{array}{|c|c|} \hline 3 & 4 \\ \hline 2 & 1 \\ \hline \end{array} ; \quad t_1 d_1 = k_1,$$

Bu işlemler altında D_4 grubunun işlem tablosu aşağıdaki gibi elde edilir:

	d_0	d_1	d_2	d_3	t_1	t_2	k_1	k_2
d_0	d_0	d_1	d_2	d_3	t_1	t_2	k_1	k_2
d_1	d_1	d_2	d_3	d_0	k_2	k_1	t_1	t_2
d_2	d_2	d_3	d_0	d_1	t_2	t_1	k_2	k_1
d_3	d_3	d_0	d_1	d_2	k_1	k_2	t_2	t_1
t_1	t_1	k_1	t_2	k_2	d_0	d_2	d_1	d_3
t_2	t_2	k_2	t_1	k_1	d_2	d_0	d_3	d_1
k_1	k_1	t_2	k_2	t_1	d_3	d_1	d_0	d_2
k_2	k_2	t_1	k_1	t_2	d_1	d_3	d_2	d_0